

Kültürel Çalışmalar'a Kültür Kavramı Ekseninde Bir Bakış

A View to Cultural Studies in the Axis of the Concept of Culture

Selin Zeyrek^a

^aÖğr. Gör. Sakarya Üniversitesi, Türk Dili Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sakarya, Türkiye.
slzyrk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6972-3077

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 01.05.2021

Düzeltilme tarihi: 17.06.2021

Kabul tarihi: 24.06.2021

Anahtar Kelimeler:

Kültür,

Kültürel Çalışmalar,

Kültürel İncelemeler

ÖZ

Kültüre yönelik çok disiplinli bir yaklaşım olarak Kültürel Çalışmalar, ortaya attığı yeni sorular doğrultusunda kültür kavramının kavramsallaştırılması bakımından önem teşkil eder. Geleneksel eleştirel disiplinlerdeki kültürün ele alınış şekli Kültürel Çalışmalar'da değişikliğe uğrar. Kültürel Çalışmalar bu kültürel ürünleri diğer sosyal pratiklerle bağdaştırarak siyasal yapı ve sosyal hiyerarşilerle ilişkilendirir. Bu anlamda Kültürel Çalışmalar'ın ilgilendiği kültür olguları toplumun tüm kademeleri ile bağlantılıdır. Kültürel dönüşümlere yönelik ilgiden doğan Kültürel Çalışmalar ekolünde toplumun kültürel boyutları araştırılmıştır. Klasik düşüncelerin dışında seyreden bilinçli bilgi üretim alanı da diyebileceğimiz bu disiplin, kültürü özel ve özerk bir yerde konumlandırması bakımından dikkate değerdir. Bu çalışmada kültür kavramı bağlamında Kültürel Çalışmalar geleneğinin özellikleri incelenmiş, Türkiye'de henüz yeni bir disiplin olan bu alanın önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 01.05.2021

Received in revised form: 17.06.2021

Accepted: 24.06.2021

Keywords:

Culture,

Cultural Studies,

Cultural Reviews

ABSTRACT

As a multidisciplinary approach to culture, Cultural Studies is important in terms of conceptualizing the concept of culture in line with the new questions it poses. The way culture is handled in traditional critical disciplines changes in Cultural Studies. Cultural Studies relates these cultural products to the political structure and social hierarchies by linking them with other social practices. In this sense, cultural phenomena that Cultural Studies deal with are linked to all levels of society. The cultural dimensions of the society have been researched in the Cultural Studies school, which arises from interest in cultural transformations. This discipline, which we can call the conscious knowledge production area that is outside of classical ideas, is remarkable in terms of positioning the culture in a special and autonomous place. In this study, the characteristics of the Cultural Studies tradition in the context of the concept of culture are examined, and was tried to be emphasized the importance of this field, which is a new discipline in Turkey.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Zeyrek, S. (2021). Kültürel Çalışmalar'a Kültür Kavramı Ekseninde Bir Bakış. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7 (1), Yaz, s. 139-147.

* DOI: 10.46442/intjcss.930744

**Sorumlu yazar: Selin Zeyrek, slzyrk@gmail.com

1. Giriş

Sosyal bilimlerin merkezi bir kavramı olarak kültür, farklı perspektiflerden yorumlanan anlam çeşitliliğine sahiptir. Değişik tanımları, kabulleri ve tartışmaları etrafında kültürün sınırları belirlenmeye çalışılır. Ancak kültürün derin anlam deryasında yapılan tanım ve belirlemelerin bir hududu olduğunu söylemek zordur. Her ne kadar farklı disiplinlerden yapılan kültür tanımları bir zenginlik oluştursa da ilerleyen zaman ve değişen şartların bu tanımlamaları güncellemeye tabi tutabileceği göz önünde bulundurulursa, söz konusu durumun kaotik bir hal almayacağı söylenemez. Bu açıdan kültüre atfedilen tanımlar yerine kültürü “anlamak” adına yapılan “çalışmalar” a dikkat çekilebilir.

Raymond Williams’a göre “kültür”, İngiliz dilindeki en karmaşık sözcüklerden biridir (2005: 109). “İkamet etmek”, “yetiştirmek” ve “korumak” gibi bir dizi anlamı içeren *colere* kelimesinden türeyen kültür, zamanla insanın gelişim süreçlerini kapsayan bir oluşumun karşılığı haline gelmiştir. Bu anlamda kültür zihinsel, manevi ve estetik gelişime ilişkin süreci anlatan bağımsız ve soyut ad; bir halkın, dönemin, grubun ya da genel olarak insanlığın belirli bir yaşam biçimini anlatan bağımsız ad; entelektüel ve sanatsal etkinlik, ürün ve uygulamalarını anlatan bağımsız ve soyut ad olarak kullanım kategorisine sahip olmuştur. Genel anlamda toprağı ekip biçmek (*cultura*) manasındaki anlam genişlemesine binaen kişinin toplum aracılığıyla hem kendini hem de toplumu anlamlandırma çabasındaki yaşam alanını “işlemesi” olarak da düşünülebilecek kültür, tarihi seyirde çeşitli anlamsal boyutlar da kazanmıştır. Bu açılardan kültür; “maddi”, “teknolojik”, “sosyal yapısal” olana karşı “ideal”, “ruhani” ve “maddi olmayan”ın gerçekliği olarak özerk bir alan da kurar (Smith, 2007: 16). Ancak her ne şekilde ele alınırsa alınsın, kültürün alan ve anlam dünyasının insan hayatını kuşatacak şekilde ortak olgulardan beslendiği bir gerçektir. Nitekim Zygmunt Bauman da kültürü, “şeylerin düzenini” zihninde tasarlayıp o tasarımı hayata geçirerek bir düzene sokan beceri sahibi insanın eylemlerinin bir sonucu olarak nitelendirir (2000: 160-161).

Dayanak noktaları ile öne çıkardığı kavram, kuram ve yöntemler vesilesiyle disiplinlerarası bir yapıyı barındıran Kültürel Çalışmalar alanı, bu yönüyle pek çok bilim dalıyla iletişim halindedir. Genel manada sosyal bilimlerin antropoloji, dilbilim, felsefe, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, iletişim, edebiyat ve sanat gibi alanlarından beslendiği bilinen Kültürel Çalışmalar’ın; kendine has temellendirdiği kuram ve yöntemleri çerçevesinde oluşturduğu araştırma ve inceleme metotlarıyla olduğu kadar, kapsayıcı interdisipliner yönüyle de ilgi çektiği söylenebilir. Ancak pek çok farklı kaynağı bünyesine katan bu entelektüel alanın, kritik yönü ve konvansiyonel görüşleri aşan söylem biçimlerinin de etkisiyle, eleştirilerden nasibini aldığı da bir gerçektir. Bilhassa “kültür” unsurunun alışlagelmiş bakış açısının dışında kalınarak yeni ve farklı perspektiflerden ele alınması, bu eleştirilerin odak noktasıdır. “Kültür”ün, toplumun üst tabakası ile sınırlandırılan seçkin kesimin sahiplendiği bir olgu olarak ele alınışı genel bir kabulken, Kültürel Çalışmalar’ın yeni yaklaşımlarıyla beraber kavramın tanımlanışı sınırların dışına taşınır. Bu eksende Hegel’in düşünceleri etrafında temellenen eleştirel söylem ile Marksizm etkisiyle şekillenen düşünsel alanlarda çeşitlenen eleştirel kuramlar, günümüze uzanan yapısalcı ve postyapısalcı yaklaşımlarla birlikte, Kültürel Çalışmalar geleneğinin gelişim sürecini oluşturur.¹ Almanya’da Frankfurt Okulu, İngiltere’deyse Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi bu tutum etkisindeki düşünce çevrelerinin kurumsal yapıları olarak karşımıza çıkar.

Bu çalışmada, yirminci yüzyılla birlikte giderek hız kazanan kültüre yönelik araştırmaların önemli bir alanı olan Kültürel Çalışmalar ekolü incelenerek bu geleneğin kültür kavramına getirdiği yenilikler değerlendirilmiş ve nihayetinde geleneğe yönelik eleştirilere değinilmiştir.

¹ Belirli bir düşünsel birikimin sonucunda, yirminci yüzyılın sonunda kurumsal bir yapılanma olarak ortaya çıkan Kültürel Çalışmalar geleneğine kaynak teşkil eden yapısalcı ve Marksist yaklaşımlar biçimlenerek postyapısalcı ve yeni Marksist yaklaşımlara kapı açmıştır.

2. Kültürel Çalışmalar'a Genel Bir Bakış

Merkezinde “insan” ve “toplum”un yer aldığı insan faaliyetlerine yönelik sosyal bilimlerin olgularını, bu unsurları etraflıca ele alan ilişkiler çerçevesinde irdeleyip, geniş bir bakış açısıyla değerlendirmedikçe, kavramsal açıdan tanımlamak pek kolay değildir.² Kültürel Çalışmalar'ın odağındaki “kültür” de; anlamlandırma, açıklama ve anlatma meselesinin başrolünde yerini alır. Bu açıdan kültürün, farklı düşünce yaklaşımları ve kavramsallaştırmalar etrafında çeşitli anlamlar yüklenerek ortaya atılan tanımlamaları mevcuttur. Kültürün “ekip, biçme” köküyle ilişkili olarak “insanın öğrenmesi, eğitilmesi, deneyim biriktirmesi, gelişmesi, olgunlaşması” bağlamında insanları “kültürlü” ve “kültürsüz” olarak, toplumlarıysa “gelişmiş/uygarlaşmış” ve “uygarlıktan/kültürden nasibini almamış” olarak ayıran düz anlam tanımlaması gündelik dile “kültürlü/kültürsüz” şeklinde yerleşir (Güngör, 2020: 10). Aynı toplum mensubu gruplardan okur-yazar olanların edebiyat, müzik ve güzel sanatlara olan hâkimiyetleriyle kültür sahibi olduğu, bu yönden eksik olanların kültürsüz olarak nitelendirildiği; yine aynı toplumda belirli bir ekonomik ve dini statü sahibi olanların uygar, geri kalanlarınsa barbar şeklinde kategorize edildiği de buna ilave edilebilir. Aristokrat ve burjuva toplumunda görülen bu seçkin bakış açısı, toplumun diğer kesimlerinde yetişen “alt” sınıfların “çalışma” alanlarına girmeye başlamasıyla yeni bir yönelim kazanır. Bu doğrultuda kültüre “bir yaşam biçimi” (Williams, 1993) olarak atfettiği kuşatıcı bakış açısıyla Kültürel Çalışmalar'ın kurucusu Raymond Williams başı çeker. Richard Hoggart, Edward Palmer Thompson ve Stuart Hall'ın da düşünceleriyle destek bularak biçim almaya başlayan bu fikir topluluğunun dilbilim kolunda Ferdinand de Saussure'ün fikirleri yer bulur.³ Kronolojik önceliği göz önünde bulundurularak Frankfurt Okulu'nun kültüre dair incelemeleri Kültürel Çalışmalar'ın yaklaşımlarıyla karşılaştırılabilir. Kültürel Çalışmalar geleneğinde daha sonra postmodernist düşüncenin beraberinde getirdiği postyapısalcı yaklaşımlar açığa çıkmaya başlar. Kültüre yönelik bu çalışmalar giderek dünyanın çeşitli bölgelerine yayılır.

İngiliz Kültürel Çalışmaları, Birmingham Okulu, Britanya Kültürel Çalışmaları ve Kültürel İncelemeler şeklinde de anılan Kültürel Çalışmalar akımı İngiltere'de ortaya çıkmış; 1950'lerin sonu ve 60'ların başında Richard Hoggart ve Raymond Williams'ın desteği ile oluşmuştur. Richard Hoggart yönetiminde 1964'te Birmingham Üniversitesi'nde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin sonraki yöneticisi ise Stuart Hall olmuştur. Merkezde yürütülen araştırmalar çok çeşitli olmakla birlikte Philip Smith *Kültürel Kuram* adlı çalışmasında bu incelemeleri Graeme Turner'ın sınıflamasına bağlı kalarak şöyle aktarır:

-Kitle iletişim araçlarının metinsel incelemeleri ve bunların hegemonya ve ideolojiyi yeniden üretmeye dönük işleyiş biçimleri.

-Günlük yaşamın özellikle altkültürlerin etnografik incelemeleri. Bunlar kabaca politikanın, iktidarın ve eşitsizliğin yaşam tarzı ve modayı nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkarmaya çabalamakta idi.

-Thatcherizm ve ırkçı milliyetçilik çalışmaları gibi siyasal ideolojiler ile ilgili çalışmalar. Burada ilgi, bunların kültürel kodlarının ortaya çıkarılması ve neden geniş bir kamusal çekim yaratabildiklerini saptama üzerindedir. (Smith, 2007: 213)

1964'ten itibaren kültüre eleştirel ve çok disiplinli yaklaşan bir proje olarak Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin (*Center for Contemporary Cultural Studies-CCCS*) ilk dönem

² “İdeal emredilemez; ideal, onu hayata geçirme vazifesinde olanlarca idrak edilmeli, beğenilmeli ve arzu edilmelidir.” (Durkheim, 2016: 138)

³ “Saussure'nin yapısalcı bakışı kültürel çalışmaların kurucu düşünürleri Raymond Williams, Richard Hoggart ve Stuart Hall'ın düşünceleri üzerinde belli ölçüde etkili olmuştur. Özellikle de Williams'ın kültürün bir yapı olarak görülmesi, kültürel formların belirleyiciliği yönündeki düşünceleri yapısalcı yaklaşımdan izler taşır.” (Güngör, 2020: 520)

çalışmaları etnisite, milliyetçilik ve cinsiyetçilik gibi konular etrafında şekillenir. Bu anlamda dikkatin dönem sorunları üzerinde yoğunlaşması, kültür politikası üzerinde durulmaya çalışılması göze çarpar.⁴

Britanya kültürel çalışmalarının kimi temel yönelimleri şunlardır:

- Araştırma ilgileri ve kuramsal etkileri bakımından belirgin bir biçimde disiplinlerarasıdır.
- Temel ilgi, kültürün iktidar ve direnişin işlediği bir alan olarak araştırılmasına yöneliktir.
- “Üst kültür” kadar popüler kültür incelemesini de onaylar.
- Solun meselelerine yönelik siyasal kararlar, araştırma başlıklarını çoğunlukla etkiler. (Smith, 2007: 208)

İngiliz Kültürel Çalışmalar deneyiminin önce Avustralya’ya ardından da popüler kültür, medya çalışmaları, postkolonyal çalışmalar ve feminizm konuları çevresinde Amerika’ya taşınmasıyla uzun sürmez. Marshall McLuhan çizgisindeki Kanada’da toplum, kültür ve iletişim teknolojileri; Güney Amerika’da kolonileri bağımsızlaştırma, kent kültürü ve postgelişim kuramı, kapitalizm ve sömürgecilik konuları üzerinde durulur. Afrika’daysa insan hakları ve üçüncü dünya konuları çerçevesinde yürütülen çalışmalar yer alır. Avrupa’nın diğer bölgeleri ile Asya’ya da yayılan Kültürel Çalışmalar, Hindistan’da İngiliz yöntembilimi etkisinde ortaya koyulan kültür araştırmalarıyla ilgi çeker.

Marksizmin ekonomi politik analizinden büyük ölçüde yararlanan Frankfurt Okulu’nun asıl uğraşı “kültür”e yöneliktir. Özellikle “kitle kültürü” ve “kültür endüstrisi”, Frankfurt Okulu düşünce çevresinin masaya yatırdığı kavramlardandır. Ancak Frankfurt Okulu’nda modernleşme karşıtı bir tavır olarak kullanılan ve sert bir ifade olan “kitle kültürü” kavramının yerini, temelleri modern dönemde atılıp postmodern dönemde gelişen Kültürel Çalışmalar’da nispeten daha yumuşak bir ifade olan “popüler kültür” kavramının aldığı hatırlanmalıdır. Kitle kültürünün yapay bir üretim alanı olan “kültür endüstrisi” (Adorno, 2014), Frankfurt Okulu düşünce birliği etrafında kültürün üretim koşullarına yoğunlaşırken; Kültürel Çalışmalar, toplumsal yapılarda meydana gelip kendisi de bir yapı olarak nitelendirilen kültürel alan veya formlar ile ilgilenir. Kültürel Çalışmalar düşünce çevresi başlangıçta, Frankfurt Okulu düşünürlerince endüstriyel alanı niteleyen kültürel üretimin, bu görüş etrafında olumsuzladığı kitle iletişim araçlarına toplumsal gelişim aygıtı gözüyle bakarlar. Daha sonraysa bu araçlardan çok, içerikleri üzerinde durulur. Yine Frankfurt Okulu’ndaki “bütüncül” toplumsal unsurların yerini, Kültürel Çalışmalar’da “bölünmüş” ve “parçalanmış” unsurlar alır. “Ekonomi-politik”, Kültürel Çalışmalar’da “kültür-politik” halini alır.

Temel kuramsal referanslarından biri Marksizm olan Kültürel Çalışmalar geleneğinin Ortodoks Marksizmden farklılaştığını da belirtmek gerekir. Ekonomik alt yapıya karşı kültürü daha çok bir üst yapı olarak gören Ortodoks Marksizminin aksine onlar, kültürü altyapı olarak görür: “Örneğin, Raymond Williams ortaya koyduğu kuramsal çerçeveyi çoğunlukla bir tür ‘kültürel materyalizm’ olarak değerlendiriyordu. Bu anlamda daha çok Avrupa Marksizmi diyebileceğimiz bir çerçeve içinde konumlandılar” (Dellaloğlu, 2020: 379). Bu noktada akla, “iktidar” yerine “rıza dayanan bir iktidar çeşidi” olan “hegemonya” kavramını yeğleyen düşünür Antonio Gramsci gelir. Çünkü Gramsci bu yolla ideolojiyi “politik” alandan alır ve “kültürel” alana taşır (Dellaloğlu, 2020: 380). “Hegemonya” kavramının mimarı ve Kültürel Çalışmalar kurucu düşünürleri üzerindeki etkisiyle bilinen Gramsci, bir Marksist olarak kültürü ideolojiden ayırmasıyla dikkat çeker (Dellaloğlu, 2020: 314). Kültürün ideolojiye indirgenememesi her sınıfın tek bir ideolojisi olamayacağını ifade etmek olarak düşünülebilir. Bu da, Kültürel Çalışmalar’ın pek çok unsuru bir arada analiz etmeyi sağlayan interdisipliner yönünü destekler.

⁴ “Richard Hoggart, *The Uses of Literacy* adlı kitabında bireylerin kültürel kaynaklarla nasıl yaşadıkları ve nasıl kimlik oluşturdukları incelemiştir. Çalışmanın ilk yarısı İngiltere’de işçi sınıfına dâhil olan toplulukların nasıl geleneksel olarak karşı kültür geliştirdikleri ve bu toplulukların devlet, okul ve medya aracılığı ile ulusal kültüre dâhil edilme süreçlerinin incelenmesine ayrılmıştır. Bu ilk çalışmalar sınıf ve ideoloji kavramlarından hareketle alt kültürlerin (özellikle işçi sınıfı çalışılmıştır) medya aracılığı ile nasıl sisteme dâhil edildiği ile ilgilenirken, yeni toplumsal hareketler çalışmaları etkilemiş, feminizm, ırk, eğitim ve pedagoji ve Thatcher hükümeti ile beraber yeni muhafazakâr hâkimiyet gündeme alınmıştır.” (Alver, 196)

Kültürün öne çıkışı, kültür odağındaki incelemelere eğilmeyi sağlar. Bu anlamda Kültürel Çalışmalar, kültürü “çalışmak” adına önem arz eder.

1970’lerden sonra pek az kişinin yapısalcılık, Marksizm, post-Marksizm, yapısöküm, psikanaliz, Fransız Feminist kuram ve postkolonyal kuramların Kültürel Çalışmalar üzerindeki etkisini yok saydığı iddia edilir (Hall & Birchall, 2013: 9). Stuart Hall’ın Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi’nde “kültürel kuram” dersleri verdiği dönemde, öğrencileri tarafından; “kuram”ın, Kültürel Çalışmalar içindeki yeri ve rolünün son zamanlarda değiştiği fark edilir. Bu görüşe göre bir dönemin Foucaultcu, Derridacı ve Lacancı “yüksek kuram”ın bol meyve verdiği alanlar, gittikçe daha hümanist bir tutumla sosyoloji, sosyal politika ve siyasal iktisatla ilgili olduğu gibi daha politik/araçsal olarak “kullanışlı” araştırma ve çözümleme yöntemlerine yeniden dönmektedir (Hall & Birchall, 2013: 10). Bu durum kimilerine göre kötü, kimilerine göreyse değildir. Kültürel Çalışmalar düşünce çevresi içinde farklı bir düşünsel gelenek oluşturmak isteyen “yeni” bir grup, evvelinde amaç ve çalışmalarını paralel götürse de devam eden dönemin getirdiği toplumsal-siyasal olayların etkisiyle egemen değerler dizisiyle bütünleşmiş olurlar. Dolayısıyla alternatif argüman, kavram, kuram ve yöntemleri uğraşılmış dahi olsa sınırlarını genişletemez.

Belki de (genellikle felsefi bir yönelim olan) ortak bir kuramsal dil seti kullanıyorlar olmalarına rağmen, post-yapısalcı, post-Marksist, post-feminist, felsefi, edebi, estetik ya da “metinselci”, (artık bu sonuncusu her ne ise) gibi ortak bir yaklaşımları ya da metodolojileri yok. Bir grup, hareket ya da Birmingham Okulu tarzında bir okul teşkil etmiyorlar. Bu anlamda yeni bir okul kurmaya ya da bu okula bir isim bulmaya çalışmıyoruz- çünkü tanınabilir yeni bir okulun varlığı, bu eski okulla aynı şey haline gelecektir. Bu “nesil”le ilgili farklı olan bir şey varsa o da, onun *bir okul olarak tanınabilir olmaması*, ama bunun yerine devingen bir şey olmasıdır: Çoğu kez çatışmalı, çelişkili ve bağdaşmaz kuramlara, yaklaşımlara, nesnelere, pedagoji ve tarzlara sahip bir çeşitliliği içeren bu “yeni nesil” akışkandır, esnek ve uzamsal anlamda dağılmış haldedir. (Hall & Birchall, 2013: 15)

Ancak her ne kadar eleştirilseler de, bahsi geçen çalışmaların ve çabaların Kültürel Çalışmalar alanına katkıda bulunmuş olduğunu söylemek yanlış olmaz.

3. Kültürel Çalışmalar’da Kültür

Kültür ve medeniyet kavramları arasında öteden beri süregelen tanımsal gerilim bilinmektedir. Çoğu kez bu iki kavram farklı dillerde birbiri yerine kullanılmış olsa da 19. yüzyılın sonlarında kültür, “‘uygarlık’ın eşanlamlısı olmaktan çıkarak zıt anlamlısı haline” gelir (Eagleton, 2016: 19). Kültür ve medeniyetin bu anlamda farklı unsurlar olduğunu Almancada öne süren ilk kişi olarak Herder’in, “halk kültürü”/“popüler kültür” alanı ile “kültür tarihi” disiplinini meşrulaştırarak Kültürel Çalışmalar’ın fikri temellerini attığı söylenebilir: “Herder, kültür kavramını ilk kez çoğul olarak kullanarak aslında hem Kültürel Antropoloji’nin hem de Kültürel Çalışmalar’ın felsefi meşruiyetini sağlamıştır” (Dellaloğlu, 2020: 23). Ortak sınırlarda yaşayıp benzer alışkanlıklara sahip ve aynı yaşam tarzını paylaşan insanların ortak bir kültüre ait olduğu kabul edildiğinde, kültürün antropolojik yönü olduğu açığa çıkar. Bu durum kültürün kendi içinde de ayrıldığını gösterir.

Kendine özgü bir kültür anlayışı geliştirmeyi deneyen Raymond Williams, kültürü üçe ayırır. Birincisi kültürün “ideal” görülüşü, ikincisi “dökümanter” yönü, son olarak da “toplumsal” oluşudur (Williams, 1993). Besim F. Dellaloğlu, Raymond Williams ve Ernest Gellner’den hareketle kültürün üç farklı çerçevede kavramsallaştırılabileceğini söyler. İlki, içine doğulan aile ve çevreden genetik olarak gelip seçilemeyen kültür, yani “Antropolojik Kültür” (kaynakları arasında din, mezhep ve gelenek sayılabilir); ikincisi, Rönesans’tan beri Avrupa’da oluşan kültürel kamusal alan vesilesiyle muhatap olunan tüm kültür, sanat, edebiyat ve fikir ürünlerinin toplamı yani “müfredat” (okunan kitaplar, seyredilen filmler ve dinlenen müzikler); üçüncüsü ise, özellikle ulus-devletlerin güçlenmesiyle gelişip modern zamanlarda yaygınlaşmış olan zorunlu eğitim ve okulu kapsayan “maarif”tir (*bildung* gibi hem eğitim hem de kültürü içerir) (2020: 31, 311, 349). Bu noktada “antropolojik kültür” ile “normatif kültür” arasında yapılan ayırmda, genel manadaki kültüre antropolojiliklik, “kültür”eyse havaslık atfediliş dikkate değerdir

(Gellner, 2018: 180). Kültürü eleştirel manada teorileştirerek ortaya çıkaran Raymond Williams'ın hedefi ise, “ortak bir yaşam biçimi olarak kültür tanımına ulaşmak”tır.

Bir kültür sosyolojisi kurmanın ve geliştirmenin, kültürün sosyolojik açıklamalarının peşinde olan Williams, bunun gerekliliğine işaret eder. Kültür Sosyolojisinde sanat, iletişim, dil gibi alanlar göze çarpmakla beraber bu alandaki tüm yakınlaşmalarda, özellikle “kültür kurumları ve formasyonlarının yeni toplumsal çözümleme biçimlerine”, bunların aralarındaki “gerçek ilişkilerin araştırılmasına” ve bir taraftan kültürün “maddi üretim araçlarına” diğer taraftansa “somut kültür formlarına” ihtiyaç vardır ki bu araçları sağlayan şey “yakınlaşma çerçevesinde oluşan” sosyolojidir (Williams, 1993: 12).

Böylesi bir çerçevede beliren yeni kültür sosyolojisi, belirli bir dönüşüm noktasında, iki açık eğilimi olan bir yakınlaşma olarak görülebilir. Birinci eğilim genel sosyolojik düşünce içinde yer alan ve buna bağlı olarak da özellikle sosyolojik olan bir eğilimdir; ikincisi ise kültür tarihi ve çözümlemesi ile ilişkilidir. Kültür sosyolojisinin hangi konuları incelemesi gerektiğine ilişkin Williams, belli bir taslak sunmaktadır. Ona göre kültür sosyolojisinin ilgilenmesi gereken belli başlı alanlar şunlardır: kültürel üretim kurumları ve formları; üretim araçları; özgül sanat formları; yeniden üretim süreçleri ve kültürel örgütler. Böylece kültürün bütün alanları, kültürel formlar kültür sosyolojisinin inceleme alanına dâhil edilir. (Alver, 199)

Raymond Williams'ın Kültür Kuramı ve Kültür Sosyolojisi çalışmalarına ek olarak kültürle ilintili televizyon çalışmaları yaptığı da bilinmektedir. Williams'ın *Kültür ve Toplum* ile *The Long Revolution* kitapları, Richard Hoggart'ın *The Uses of Literacy* ve E. P. Thompson'ın *William Morris ile İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* kitapları, Williams'ın kendisinin de belirttiği üzere “yeni bir düşünce ve siyaset geleneği” ortaya çıkarır (Williams, 2017: 17). Bu açıdan Kültürel Çalışmalar geleneğinin bu künyelerden filizlendiği ifade edilebilir.

4. Kültürel Çalışmalar'a Yönelik Eleştiriler

Kültürel Çalışmalar okulunun dönemine damga vurmasının sebebi, kitleleri tektipleştiren ve kapitalist metalaşma sürecine koşulsuz kabul ile dâhil olanın karşısındaki “yüksek kültür”e olan bakışıdır. T. S. Elliot ve Frankfurt Okulu'nun üyeleri gibi kişilerin büyük anlamlar yüklediği “yüksek kültür”, benzer görüşteki kişiler etrafında adeta kutsanır. Yalnızca Birmingham Kültürel Çalışmalar Okulu üyeleri değil; Gramsci'den Bahtin'e, Benjamin'den Williams'a, Bourdieu'dan postyapısalcılığa kadar postmodernizmden de beslenen pek çok kişi yüksek kültüre çeşitli manalar yüklemiştir. Ancak burada Fredric Jameson'ın da belirttiği yüksek kültür ile kitle kültürü arasındaki perdenin “postmodernizmin koşullarında” kalktığı hatırlanmalıdır (Birkan, 2021: 38). Bu açıdan modernizmden sonra özellikle edebiyat ve sanatta popüler kültürle olan yakınlaşmanın estetiği de etkilediği eklendiğinde kültür ve kitle kültürü arasındaki ayrımın kalktığı söylemi kısmen doğru olabilir.

Öte yandan kitlelerin “kitle kültürü” ile yönlendirildiği ifadesi, toplumun tüm üyelerinin tüketme alışkanlığı üzerine tek bir neden atfederek değerlendirme yapması bakımından genelleme bir bakış açısı olarak düşünülebilir. Şöyle ki, kitlelere yönlendirme amaçlı ulaşan metinler bile bazı “bilinçli” okurlarca farklı manalar yüklenecek şekilde “tüketilebilir” olmaktadır. Bilhassa okuma ve yazmanın artışıyla beraber evvelce yazınsal metinlere erişemeyenler matbaanın da yardımıyla bu yüksek edebiyat “ürünlerine” üstelik ucuza ulaşma fırsatı bulur. Daha önce basit ve sıradan olarak kabul gören “ucuz” edebiyat ürünleri hızlıca değer görmeye başlar. Televizyon ve sinema “ürünleri” toplumda karşılık bulduğu ölçüde inceleme ve araştırmaya değer görülür. Asıl sanatsal değeri taşıyanlara itibar edildiğinde yine içeriğinde toplumun ilgisini çekecek olan unsurlar üzerinde daha çok ayırıştırıcı veya ötekileştirici yanı bulunduğu düşünülen ifadelerin düzeltilmesi üzerinde durulur.

Öncesinde Batılı akademik çevrelerde ve son yıllarda bizde de “politik bir müdahaleyi temsil eden” Kültürel Çalışmalar hareketinde Tuncay Birkan'a göre “bu müdahalenin davranış kılavuzu halini almış ‘siyaseten doğruluk’ (*political correctness*) ilkecilığının bugün artık hegemonik bir konum” kazanmışlığı söz konusudur (2021: 37). Bu anlamda Kültürel Çalışmalar hareketinin geldiği nokta; artık kendi

dogmalarını oluşturan ve popüler kültür ürünlerini “zekice” analiz ederek bunlarda “yıkıcı” etkiler bulmaktan başka hiçbir etkisi olmayan “akademi-içi” bir “yarışma” halini almakla eleştirilir. “Eleştirel enerji, popüler kültür ürünlerinin hem ideolojik hem de ütöpik yanlarını serimleyen derin analizler içinde tükenip” gitmekte, çalışılmamış çok fazla popüler kültür konusunun karşısında da Kültür Endüstrisi’nin sürekli bu analizleri arttıracak yeni ürünler piyasaya sunmaktadır (Birkan, 2020: 41-42). Dolayısıyla günümüzde edebiyat ve sanat pratiğinden ziyade edebiyat ve sanat eleştirisinin popüler kültür eleştirisi etrafında şekillenen bir “seçkincilik” olduğu söylenebilir. Burada Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin edebiyat eleştirisinde estetikçi tarz ile üst kültür çalışmalarını yadsıdığı; daha çok popüler kültür ürünleri, işçi sınıfı deneyimleri, orta kuşak kültürü üzerine eğilmeyi yeğlediği; ırk, cinsiyet, mekân, mimari ve şehir araştırmalarında da buldukları ifade edilir.

Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi’nde Richard Hoggart, daha çok gündelik hayat ile bilhassa “akademik çalışmalarda ihmal ve göz ardı edilenlerin -çalışan sınıfların- yaşantılarına” eğilerek, geleneksel kültür anlayışını değiştirmek amacıyla “dar ve orta sınıf klâsik müzik, geleneksel sanat ve klâsik edebiyat takıntısı” olarak görülen unsurları yıkma gayesindedir. Stuart Hall yönetime geldiğinde araştırma merkezi; “çağdaş toplumu, özellikle gelişen gençlik kültürünü analiz ederken sınıf, etnisite ve toplumsal cinsiyetin de önemini vurgulayan neo-Marksist bir çerçeve” oluşturarak kültür araştırmalarını modernleştirmeye koyulur (Slattery, 2014: 414). Yapılan çalışmalar sonucunda pek çok üniversitede dikkate alınan kültür araştırmaları, kuram ve uygulama konusunda çeşitli eleştiriler alır. İlk olarak Stuart Hall’ın alt kültür anlayışı “çok katı ve esneklikten yoksun” olarak nitelendirilir. İkinci olarak Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin, alt kültürleri temelde modern kapitalizme ve onun kültürel egemenliğine karşı direniş biçimleri olarak alıyor görünmesine rağmen; işçi sınıfının karşı karşıya olduğu düşük ücret, işsizlik ve eğitimdeki başarısızlık gibi sorunları alt kültürlerin çözemeyeceği ifade edilir: “Onlar, olsa olsa, otoriteye isyan ve bir tür kaçış yoludurlar ve devrime temel oluşturamazlar” (Slattery, 2014: 415). Üçüncü olarak Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin gençlik davranışı tasviri fazla katı bulunur. Gençliğin davranışı genel manada “radikal” ve “devrimci eylemin öncüsü” şeklinde yorumlanmışsa da pratikte yalnızca “yeni özgürlükler”, “yeni zenginlikler” ve “yeni fırsatlara sahip” oldukları söylenir. Bu açıdan gençlik hareketleri, toplumu büyük ölçüde değiştirmeye çalışmaktan çok “yeni yaşam biçimleri” ve “yeni kimlikler” denemekte; “özgürlük ve yurttaşlık hakları” için protesto yürüyüşleri yapan çoğunluğun karşısında “sınıf savaşına girişen uzun soluklu bir devrimci” kesimin çok az olduğu savunulmaktadır (Slattery, 2014: 416).

Sosyal teori, siyaset teorisi, gençlik kültürü, kitle iletişim araçları, sınıf çatışmaları ve popüler kültür gibi geniş bir alanda araştırmalarını gerçekleştiren Kültürel Çalışmalar ekolü, önemli bir akademik disiplindir. Kültürel Çalışmalar kitle kültürünün karşısına popüler kültürü yerleştirir. Kültür Endüstrisi ürünlerinde olmayan sahiçilik, kitle kültürü ürünlerinin “içeriğinde cisimleşmiş olan mutlulukla” kapatılmıştır. Hazzın hali hazırda tüketim için bekleyişi söz konusudur. Bu açıdan kişilerin gözleri toplumda bir dönüşme hissetmelerini engellemek amacıyla bağlandığından, kitle kültürü ürünleri “manipülatiflerdir”. Mutluluk ve eğlence hissi verdiklerinden dolayı da “kültürel” mahiyetleri yoktur. Hatta kitle toplumu kültürel nesnelere kitle kültürünün ellerine teslim ederek kültürü yok eder.

Kültürün gerçek anlamda dolaşımı için, Kültürel Çalışmalar ekseninde, kapital üretim ürünü olan ve birbirine benzeyen binlerce kitle kültürü ürününü yorumlamayı bir kenara bırakıp asıl “kültür”ü kullanmayı, dönüştürmeyi ve ulaştırmayı başarmak gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki gerçek sanat ve edebiyat “yaratıcı” manadaki üretimle mümkün olmaktadır.

5. Sonuç

Kültürü tanımlayan pek çok karşılığın öncesinde bu kavram, kökenindeki tarımsal işleyiş edimiyle ilişkilendirilir. Ziya Gökalp’in Türkçeye “hars” olarak önerdiği kültür kavramı, İngilizcede 17. yüzyıldan günümüze dek “ruhun formasyonu” olarak kabul görür. Fransızcada “medeniyet” ile yakın bir kavram

olarak ilişkilendirilen kültürün ilerleyen zamanlarda medeniyetin karşıtı bir anlam kazandığı ifade edilir. Yine Gökalp'in de kültür ve medeniyet arasındaki farkın üzerinde uzun uzadıya durduğu bilinir. Fransızcadan Almancaya geçen kültür; dinsel, sanatsal ve entelektüel birikimle birlikte yoğunlaşmış ve Herder ile birlikte medeniyet kavramından ayrılmıştır. Bu ayrımlardaysa akıl ve Aydınlanma'nın rolü açıktır. Türkçeye hem "kültür" hem de "medeniyet" kavramlarının Batı düşüncesinden geçişi de burada hatırlanabilir.

Kültürün benzer ortam, ortak alışkanlıklar ve belirli bir yaşam tarzını benimseyenler üzerinde oluşturduğu ortaklık durumu onun "antropolojik" yönünü öne çıkarır. Herder buna "halk kültürü"/"popüler kültür" der. Kültürün diller içindeki anlamına geri dönecek olursa; Fransızca ve İngilizcede kültür "modern bir din" gibiyken, Almancada ise her ikisinden daha teolojiktir. Bu bağlamda kültürün Luther, Protestanlık ve Alman felsefesinin Alman kültürüyle direkt bağlantısı olduğu söylenebilir. Bu durum ise "*bildungs*" kavramıyla ilişkilidir. Eğitim, kültür ve inşa gibi anlamları içeren *bildungs*, "gecikmiş" Alman modernliğinin Fransız ve İngiliz sivilizasyonuna tepkisi sayılabilir. Besim F. Dellaloğlu, *bildungs* kavramını kurucu ve hümanist bir anlamla kültürün zirvesi olarak gördüğünü ileri sürer. Çünkü bu kavram ardından; artı ve eksileriyle ele alınacak olan "popüler kültür", "kitle kültürü" ve "kültür endüstrisi" gibi kavramları getirecektir. Adorno ve Horkheimer *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nde (2014) kültürün olumsuz okumalarını medeniyet ve kültür ayrımının yaşandığı 1800'lü yıllara dayandırır. Yine aynı dönemde ortaya çıkan "kültür eleştirisi" ve "kültürel karamsarlık" "*zeitgeist*" ortamında şekillenmiştir.

Modernliğin inşa sürecinde kültür gerilimleri hem yazılı/sözlü hem de kamusal/halk kültürleri etrafında gündemdedir. Dellaloğlu bu ayrımı, "müfredat" ve "maarif" ile "antropolojik kültür" arasındaki ilişki üzerinden ele alır. Burada Williams'ın, yazının icadından beri mevcut olan ancak matbaanın etkisiyle belirginleşen sözlü kültürün yazılı kültüre dönüşmesini "çoğunluk kültürü" üzerinden değerlendirmesi dikkate değerdir. Yazılı kültürle birlikte okuryazarlıktaki artış, kültürün inşa yönünü ortaya çıkarır. Birey ve ardından yurttaşı yaratan bu durum, kültürün; dini ve ahlaki yönden kapsayıcılığı yönüne dikkat çekmeyi de sağlar.

Modernliği, kültürel tarihini muhafaza edip devamlılığını geçmişten beslenerek kuran Batı, "kendi"ne kattığı yenilik ile kendini aşan bir modernlik inşasının nasıl olduğunu gösterir. Bu anlamda bir kültürün ebedi bir hal alması ancak ve ancak "diğerleri" ile olan "süreklili" etkileşimle gerçekleşebilir. Dolayısıyla Batı tecrübesinin ürünü olan modernlik, kültürel bir "süreç"tir. Yine burada "modernleşme"nin "modernlik"ten farklı olarak kalkınma odaklı bir "modern" olamayış olduğunu belirtmekte fayda vardır. Modernleşme her manada "eksik", "tam anlayamama" ve "yetişememişlik" özelliği taşır.

İngiliz üniversitelerine işçi sınıfından gelen kuşağın temellerini attığı ve 1964 yılında kurumsallaşan Kültürel Çalışmalar geleneği, 1970'lerden itibaren ortaya çıkan "kültürel dönüş"ün de etkisiyle hızla yükselmeye başlar. İngiliz edebiyatı profesörleri olan Richard Hoggart ve Raymond Williams ile tarihçi Edward Palmer Thompson tarafından kurulan Kültürel Çalışmalar'ın ilk kuşağının ilgisini çeken, kuramsal ve disiplinler açıdan "bilinmeyen" ve "yeni" olandır. Ağırlıklı olarak popüler kültüre yoğunlaşan Kültürel Çalışmalar düşünce çevresi, "meşru olmayan" ve "hegemonik olmayan" kültürel formlara ilgi gösterir (Bourse & Yücel, 2017: 80). Popüler kültüre odaklanışları, gündelik hayat pratikleri içinde kültürün bireyleri inşa edişini gözlemlemek düşüncesiyle, çağdaş toplumun antropolojisini yapmanın bir yolu olarak okunabilir (Dellaloğlu, 2020: 379). Kültürel Çalışmalar'ın çıkış noktası Marksizm olduğu kadar, on dokuzuncu yüzyıl romantik hümanist modernlik eleştirisidir ve buna bağlı olarak Kültürel Çalışmalar'ın "altyapı"sında "kültür" vardır (Dellaloğlu, 2020: 387). Modernliğin kurucusu olan kültür, Kültürel Çalışmalar geleneğinde ekonomi gibi ele alınır.

Bir "işçi sınıfı antropolojisi" etrafında köklenen Kültürel Çalışmalar, odağına "kültür"ü yerleştirip sosyal bilim dallarının sınırlarından taşarak kendini ifade eden kapsayıcı bir disiplindir. Genel manada

insanoğlunun yapıp etmeleriyle ilişkilendirilen kültür, insana dair sosyal ve politik her şeyi bünyesinde tutan bir yapıyı teşkil eder. İnsan faaliyetlerine geniş açılardan bakan Kültürel Çalışmalar bu doğrultuda pek çok disiplinin ayrı ayrı ele aldığı malzemeleri kullanarak disiplinlerarası bir eleştirelilikle çalışmalarını sürdürür. Öte yandan içeriğin yanında “biçim”e de duyduğu ilgiyle Kültürel Çalışmalar, örneğin sanat ve edebiyatta “kurucu rolü” daha geniş bir kültürel perspektiften kavramayı da mümkün kılar. Bu manada Kültürel Çalışmalar yalnızca kültürün önemini ele almakla kalmaz, onun diğer alanlarla birlikte düşünülebilmesini sağlar. Kültürel Çalışmalar sosyal bilime farklı açılardan bakmanın yoludur. Türkiye’de yeni bir disiplin olan Kültürel Çalışmalar’ın bu anlamda daha fazla üzerine düşülmesi gerekir. Çünkü bir modernleşme ülkesi olan Türkiye’de hem sosyal hem de siyasal tüm önemli meselelerin altında kültürel unsurlar yatar.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2014). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel ve Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alver, K. “Kültür Sosyolojisi ve Kültürel Çalışmalar”, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Felsefe Programı, Lisans Ders Notları.
- Bauman, Z. (1998). *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Birkan, T. (2021). *Sol: Evin Reddi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bourse, M. & H. Yücel (2017). *Kültürel Çalışmaları Anlamak*, çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dellaloğlu, B. F. (2020). *Poetik ve Politik Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Durkheim, E. (2016). *Eğitim ve Sosyoloji*, çev. Pelin Ergenekon, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Eagleton, T. (2016). *Kültür Yorumları*, çev. Özge Çelik, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gellner, E. (2018). *Uluslar ve Ulusçuluk*, çev. Büşra Eranlı & Günay Göksu Özdoğan, İstanbul: Hil Yayınları.
- Güngör, N. (2020). “Kültürel Çalışmalar ve Türkiye Serüveni”, *TRTakademi*, c. 6, s. 10.
- Hall G. & C. Birchall (2013). *Yeni Kültürel Çalışmalar*, çev. Onur Kartal, İstanbul: Say Yayınları.
- Horkheimer, M. & T. W. Adorno (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*, çev. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Slatery, M. (2014). *Sosyolojide Temel Fikirler*, çev. Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Bursa: Sentez Yayınları.
- Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram*, çev. S. Güzelsarı & İ. Gündoğdu, İstanbul: Babil Yayınları.
- Williams, R. (1993). *Kültür*. çev. Suavi Aydın, Ankara: İmge Kitabevi.
- Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler*, çev. Savaş Kılıç, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Williams, R. (2017). *Kültür ve Toplum 1780-1950*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.